

O'zbekiston Respublikasi
Maktabgacha va maktab
ta'limi vazirligi

ISSN: 2992-9008
UDK: 37

TA'LIM VA TARAQQIYOT

Ilmiy-uslubiy jurnali

2026-YIL 5-SON

www.journal.namspi.uz

Bosh muharrir: Namangan davlat pedagogika instituti rektori B.E.Xusanov
Mas'ul muharrir: Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor M.R.Qodirxonov
Mas'ul muharrir o'rinbosari: Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i J.A.Yuldashev

TAHRIR HAY'ATI

Aniq va tabiiy fanlar: k.f.d., prof. Sh.Abdullayev, f-m.f.d., dots. R.Xakimov, k.f.d., prof. N.Vohidova, k.f.d., dots. M.Qodirxonov, b.f.d., dots. A.Batashov, f-m.f.n., dots., T.Abdullayev, p.f.n., dots. M.Eshnazarova, p.f.n., dots. G'.Nafasov, p.f.n., dots. M.Boltayeva.

Texnika fanlari: t.f.d., prof. A.Umarov, t.f.d., prof. A.Qayumov, PhD, dots. Sh.Xudoyqulov, PhD, dots. Abdunazarov.

Ijtimoiy-gumanitar fanlar: s.f.d., prof. T.Fayzullayev, tar.f.d., prof. A.Rasulov. f.f.d., prof. M.Ismoilov, i.f.d., dots. N.Sotivoldiyev, t.f.n., dots. A.Isoqboyev, f.f.n., dots. O.Mamatov, t.f.n., dots. Z.Haydarov, PhD. J.Yuldashev, PhD. A.Abdullayev.

Pedagogika fanlari: p.f.d., prof. B.Xodjayev, p.f.d., prof. X.Najmiddinova, p.f.d., prof. T.Ismoilov, p.f.d., prof. S.Abdullayev. p.f.d., prof., M.Y.Sobirova, p.f.d., prof., R.Zamilova, p.f.d., prof. Sh.Xujamberdiyeva, p.f.d., dost. M.Asqarova, PhD, dots. M.Asranboyeva.

Filologiya fanlari: fil.f.d., prof. N.Uluqov, fil.f.d., prof. H.Usmanova, f.f.d., dots. X.Shokirova, p.f.n., dots. S.Misirov, p.f.n., dots. Sh.Ubaydullayev, PhD, dots. P.Lutfullayev, PhD, dots. M.Yakubbayev.

Texnik muharrir: R.Tursunov

Tahririyat manzili: Namangan shahri, Uychi ko'chasi, 316-uy.

Pochta indeksi: 160136, **Faks:** (0369) 227-27-21,

Email: Info@namspi.uz

"Ta'lim va taraqqiyot" ilmiy-uslubiy jurnali elektron to'plam sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA)ning 2022-yil 25-oktabrdagi № 045044 raqamli guvohnomasi asosida chop etiladi. Jurnal Oliy Attestatsiya komissiyasining 2024-yil 30-noyabrda (№ 364/5) yig'ilishi qaroriga asosan pedagogika fanlari bo'yicha falsafa fanlari doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish uchun tavsiya etilgan. UDK: 37, Xalqaro standartlashtirish raqami (ISSN): 2992-9008.

Maqolalarning ilmiy saviyasi va keltirilgan ma'lumotlar uchun mualliflar javobgar hisoblanadi.

5-SINF ADABIYOT DARSLARIDA XUDOYBERDI TO'XTABOYEV HAYOTI VA IJODINI O'QITISHDA GRAFIK ORGANAYZERLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Alisherova Mavluda Alimardon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti 2-bosqich magistranti

Email: mavludaalisherova1@gmail.com

Tel: +998931938399

Annotatsiya: Maqolada 5-sinf adabiyot darslarida o'zbek bolalar adabiyotining yirik vakili Xudoyberdi To'xtaboyev hayoti va ijodini o'rgatishda grafik organayzerlardan foydalanishning nazariy hamda amaliy jihatlarini yoritiladi. O'quvchilarning yosh xususiyatlari, matnni idrok etish jarayoni va adabiy-tahliliy kompetensiyalarini rivojlantirish ehtiyojidan kelib chiqib, klaster, vaqt chizig'i, konseptual xarita, Venn diagrammasi, "Baliq skeleti", voqealar zanjiri va qahramon xaritasi kabi vositalardan foydalanish yo'llari tavsiflanadi. Maqolada darsning motivatsiya, yangi bilimni o'zlashtirish, mustahkamlash va refleksiya bosqichlariga mos topshiriqlar, baholash mezonlari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: Xudoyberdi To'xtaboyev, adabiyot ta'limi, 5-sinf, grafik organayzer, klaster, konseptual xarita, Venn diagrammasi, qahramon tahlili, o'qish savodxonligi, ijodiy fikrlash.

МЕТОДИКА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГРАФИЧЕСКИХ ОРГАНАЙЗЕРОВ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА ХУДОЙБЕРДИ ТУХТАБОЕВА НА УРОКАХ ЛИТЕРАТУРЫ В 5-М КЛАССЕ

Аннотация: В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты использования графических органайзеров при изучении жизни и творчества Худойберди Тухтабаева на уроках литературы в 5-м классе. С учётом возрастных особенностей учащихся описываются способы применения кластера, временной шкалы, концептуальной карты, диаграммы Венна, схемы «рыбий скелет», цепочки событий и карты литературного героя. Предлагаются задания для этапов мотивации, усвоения нового материала, закрепления и рефлексии, а также критерии оценивания.

Ключевые слова : Худойберди Тухтабаев, литературное образование, 5-й класс, графические органайзеры, кластер, концептуальная карта, диаграмма Венна, анализ персонажа, читательская грамотность, творческое мышление.

METHODS OF USING GRAPHIC ORGANIZERS IN TEACHING THE LIFE AND WORK OF KHUDOYBERDI TOKHTABOYEV IN 5TH-GRADE LITERATURE CLASSES

Annotation: *The article explores theoretical and practical ways of using graphic organizers to teach the life and works of Xudoyberdi To'xtaboyev in Grade 5 literature lessons. Taking into account learners' age-related characteristics and the development of literary analysis skills, it presents methods for applying clustering, timelines, concept maps, Venn diagrams, fishbone diagrams, plot chains, and character maps. Sample tasks are aligned with lesson stages: motivation, acquisition of new knowledge, consolidation, and reflection. The article also proposes assessment criteria.*

Keywords: *Xudoyberdi To'xtaboyev, literature education, Grade 5, graphic organizers, cluster, concept map, Venn diagram, character analysis, reading literacy, creative thinking.*

KIRISH

Bugungi ta'lim jarayonida o'quvchilarning badiiy tafakkurini shakllantirish, adabiy asarlarni mustaqil tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ijodiy fikrlash qobiliyatini yuksaltirish muhim pedagogik vazifalardan biri sanaladi. Ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim maktablarining 5-sinfida adabiyot fanini o'qitish o'quvchilarning badiiy olamni idrok etishi, adabiy qahramonlar xarakterini anglab yetishi va asar mazmunidan tegishli xulosalar chiqarishida alohida ahamiyat kasb etadi. Mazkur jarayonda o'quvchilarga adiblarning hayoti va ijodiy merosi haqida ma'lumot berish bilan bir qatorda, ularning asarlarini chuqurroq tushunish, voqea-hodisalar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash va shaxsiy munosabatini asoslash imkoniyatini yaratish zarur. Shu maqsadda grafik organayzerlardan foydalanish samarali metodik vosita bo'lib, ular o'quv materialini tizimlashtirish, muhim ma'lumotlarni o'zaro bog'lash hamda o'quvchilarning mustaqil va mantiqiy fikrlash faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xususan, Xudoyberdi To'xtaboyevning hayoti va ijodini o'rganishda grafik organayzerlarni maqsadga muvofiq qo'llash adib ijodining o'ziga xos xususiyatlarini ochib berish va adabiy ta'lim samaradorligini oshirish uchun keng imkoniyat yaratadi.

Xudoyberdi To'xtaboyev o'zbek bolalar adabiyoti taraqqiyotida muhim o'rin tutgan adiblardan biridir. Uning asarlarida bolalik olami, samimiylik, topqirlik, orzu, mas'uliyat, do'stlik va insoniy fazilatlar kabi mavzular turli badiiy vaziyatlar orqali yoritiladi. Adib ijodini o'rganish o'quvchilarga nafaqat adabiy bilim beradi, balki qahramonlarning xatti-harakatlarini baholash, sabab va oqibatni farqlash, hayotiy

vaziyatlar haqida fikr yuritish imkonini ham yaratadi. Bunda o'qituvchi asarning sinf darsligi va o'quv dasturida berilgan parchalariga tayanishi, muallif hayotiga oid ma'lumotlarni ishonchli manbalar bilan tekshirishi zarur.

Grafik organayzerlar axborotni ko'rinarli, tartibli va o'zaro bog'langan shaklda ifodalashga yordam beradigan didaktik vositalardir. Ular o'quvchining o'qiganini qayta tuzishi, asosiy va ikkinchi darajali ma'lumotlarni ajratishi, o'xshashlik va farqlarni aniqlashi hamda o'z xulosasini asoslashiga xizmat qiladi. Grafik organayzerning qiymati chiroyli chizma yaratishda emas, balki o'quvchini fikrlash jarayoniga jalb etishidir. U tayyor javoblarni ko'chirish vositasiga aylanib qolmasligi, aksincha, savol berish, dalil topish va xulosa chiqarishga undashi lozim.

Mavzuning dolzarbligi uch omil bilan belgilanadi: birinchidan, 5-sinf o'quvchilarida abstrakt tahlil ko'nikmalari shakllanib borayotganligi sababli murakkab ma'lumotni ko'rgazmali tuzilmaga joylashtirish ehtiyoji mavjud; ikkinchidan, adib hayoti va ijodini bir-biridan uzilgan faktlar tarzida emas, o'zaro aloqador tizim sifatida o'rgatish zarur; uchinchidan, adabiy ta'limda o'quvchi faolligi, hamkorlik va mustaqil fikr bildirishni kuchaytiruvchi metodik yechimlarga ehtiyoj bor.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Ta'lim jarayonida grafik organayzerlardan foydalanish o'quvchilarning bilimlarini tizimlashtirish, mantiqiy fikrlashini rivojlantirish va o'quv materialini chuqur anglashga yordam beruvchi metodik vositalardan biri hisoblanadi. O'zbekistonda ham grafik organayzerlarning didaktik imkoniyatlari, ularni ona tili mashg'ulotlari va boshqa fanlarni o'qitish jarayoniga tatbiq etish masalalari bo'yicha ilmiy-metodik izlanishlar olib borilmoqda. Jumladan, Shohista Xoldorovning "Ona tili mashg'ulotlarida grafik organayzerlardan foydalanish" nomli maqolasida grafik organayzerlarning ona tili ta'limidagi imkoniyatlari va ularni dars jarayonida qo'llash usullari yoritilgan. Muallif klaster, "BBB" texnologiyasi, tushunchalar tahlili, toifalash jadvali va chalkashtirilgan mantiqiy zanjirlar kabi vositalardan foydalanishga e'tibor qaratadi. Mazkur tadqiqotning

metodik ahamiyati shundaki, unda o'quv materialini tartibga solish va o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda grafik organayzerlarning o'rne ko'rsatilgan. Ushbu yondashuvni adabiyot darslariga tatbiq etish orqali o'quvchilarga yozuvchining hayoti, ijodiy faoliyati va asarlari haqidagi ma'lumotlarni o'zaro bog'liq holda o'rganish imkonini yaratish mumkin.

Shaxrizoda G'ofurovaning "Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining konseptual jadval va grafik organayzerlardan foydalanish kompetentligini rivojlantirish modeli va metodikasi" nomli tadqiqotida bo'lajak o'qituvchilarning grafik organayzerlardan foydalanish kompetentligini shakllantirish masalasi o'rganilgan. Muallif ushbu kompetentlikni rivojlantirishning strukturaviy-funksional modeli va metodikasini asoslaydi. Tadqiqotning mazkur maqola uchun ahamiyati grafik organayzerlardan foydalanish o'qituvchining metodik tayyorgarligi bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatishidadir. Binobarin, 5-sinf adabiyot darslarida grafik organayzerlarni samarali qo'llash uchun o'qituvchi ularni dars maqsadi, o'quvchilarning yosh xususiyatlari va o'rganilayotgan badiiy materialga muvofiq tanlashi zarur.

Yusufjon Nabijanovning "Grafik organayzer tushunchasining mohiyati va uning turlari" nomli maqolasida grafik organayzerlarning mazmuni, turlari hamda ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilingan. Muallif ularning o'quvchilarda mantiqiy, tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini yoritadi. Ushbu qarashlar adabiyot ta'limida grafik organayzerlardan foydalanishning nazariy asoslarini belgilashga yordam beradi. Xususan, klaster orqali yozuvchining ijodiy merosini umumlashtirish, Venn diagrammasi yordamida asar qahramonlarini taqqoslash, konseptual xarita orqali yozuvchi hayoti, ijodi va asarlari o'rtasidagi aloqalarni ochib berish mumkin.

Adabiyot ta'limida interfaol metodlardan foydalanish masalasiga doir tadqiqotlar ham mazkur mavzuning metodik asoslarini boyitadi. Jumladan, Barnoxon Yakubovanning "Shoyim Bo'tayev asarlarini o'qitishda interfaol metodlardan

foydalanish" nomli maqolasida badiiy asarlarni o'rgatishda klaster, Venn diagrammasi va ijodiy topshiriqlardan foydalanish masalalari yoritilgan. Muallifning yondashuvi adabiy matnni tahlil qilish, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va asar mazmunini faol o'zlashtirishga yo'naltirilgan. Ushbu metodik qarashlarni Xudoyberdi To'xtaboyev ijodini o'rganishga moslashtirish orqali o'quvchilarning yozuvchi asarlaridagi qahramonlar, voqealar va g'oyalarni mustaqil tahlil qilish faoliyatini tashkil etish mumkin.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Grafik organayzer — ma'lumot, tushuncha, voqea yoki g'oyalar o'rtasidagi munosabatni vizual shaklda ko'rsatadigan tuzilma. Uning asosiy vazifasi axborotni shunchaki bezash emas, balki o'quvchi tafakkurini tartibga solishdir. Masalan, klaster mavzu atrofidagi dastlabki tasavvurlarni ochadi; vaqt chizig'i voqealarning ketma-ketligini aniqlashtiradi; konseptual xarita tushunchalar o'rtasidagi sababiy yoki mazmuniy aloqani ko'rsatadi; Venn diagrammasi ikki obraz yoki ikki matnni qiyoslashga yordam beradi; "Baliq skeleti" muammo, sabab, dalil va xulosani bir tizimga birlashtiradi.

Adabiyot darsida grafik organayzerlar o'qishdan oldin, o'qish davomida va o'qishdan keyin qo'llanishi mumkin. O'qishdan oldin klaster yoki savollar xaritasi avvalgi bilimni faollashtiradi. O'qish davomida voqealar zanjiri va qahramon xaritasi muhim detallarni qayd etadi. O'qishdan keyin Venn diagrammasi, "Baliq skeleti" yoki xulosa jadvali tahlil va refleksiyaning ta'minlaydi. Bitta darsda juda ko'p organayzer ishlatish shart emas; maqsadga mos ikki yoki uch vositani chuqur qo'llash ko'pincha samaraliroq bo'ladi. Beshinchi sinf o'quvchilari boshlang'ich ta'limdan fanlar bo'yicha tizimli o'qitishga o'tish davrida bo'ladilar. Ular konkret misol, tasvir, rang va aniq savollar orqali ma'lumotni osonroq tashkil qilishi mumkin. Shu bilan birga, o'quvchilarning o'qish tezligi, lug'at boyligi va matnni mustaqil tahlil qilish darajasi bir xil bo'lmaydi. Shuning uchun grafik organayzerlar sodda shakldan murakkab shaklga

qarab berilishi, ko'rsatmalar qisqa va tushunarli bo'lishi, zarur holatda so'zlar banki yoki namunaviy boshlanishlar taqdim etilishi kerak. Masalan, dastlab o'quvchi "Adib haqida nimalarni bilaman?" degan savolga klaster tuzadi. Keyingi bosqichda muallif hayotiga oid tekshirilgan ma'lumotlar vaqt chizig'iga joylanadi. So'ng asar qahramonining maqsadi, xatti-harakati, oqibati va o'quvchi munosabati qahramon xaritasida ifodalanadi. O'quvchi tajriba orttirgan sari tayyor sarlavhali jadvallardan bo'sh sxemalarga, undan esa mustaqil tuzilma yaratishga o'tishi mumkin.

5-sinf o'quvchilar uchun ularning yosh va mavzuni qabul qilish darajasiga qarab grafik organayzerlarni dars jarayoniga quyidagi bosqichlarda qo'llash mumkin: 1) kutilayotgan natijani belgilash; 2) o'quv matni va asosiy tushunchalarni ajratish; 3) maqsadga mos grafik organayzerni tanlash; 4) savol va topshiriqlarni tayyorlash; 5) individual, juftlik yoki guruhli ish shaklini belgilash; 6) natijani mezon asosida baholash; 7) refleksiya va qayta aloqa tashkil etish. O'qituvchi avval "o'quvchi dars oxirida nimani bajara oladi?" degan savolga javob topadi, keyin organayzerni tanlaydi. Aksincha, avval chiroyli sxema tanlab, so'ng unga mos mazmun izlash metodik jihatdan maqsadga muvofiq emas.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Xudoyberdi To'xtaboyev hayotiga oid ma'lumotlarni o'rganishda vaqt chizig'i biografik faktlarni izchil joylashtirish, voqealar ketma-ketligini tushunish va muallifning ijodiy yo'li haqida umumiy tasavvur hosil qilishga xizmat qiladi. O'qituvchi doskada gorizontal chiziq chizib, uni "hayot", "ta'lim", "mehnat faoliyati", "ijodiy faoliyat" kabi yo'nalishlarga ajratishi mumkin. O'quvchilar darslikda berilgan yoki o'qituvchi oldindan tekshirgan ma'lumotlarni tegishli bo'limlarga joylaydi. Masalan: "Matndan adib hayotiga oid beshta muhim ma'lumotni ajrating. Ularni vaqt chizig'iga joylashtiring. Har bir ma'lumot yoniga bu fakt nima uchun muhimligini bir jumlada yozing." Bunda faqat sanalarni ko'chirish bilan cheklanmaslik lozim. O'quvchi, masalan, adibning hayotiy tajribasi va bolalar dunyosiga qiziqishi ijod mavzulari bilan qanday bog'lanishi

mumkinligi haqida taxmin bildiradi. Taxmin bilan tasdiqlangan faktni farqlash uchun "manbada aytilgan" va "mening xulosam" degan ikki belgi ishlatilishi mumkin. Vaqt chizig'i yakunida o'quvchilar juftlikda bir-birining ishini tekshiradi: ma'lumotning manbasi ko'rsatilganmi, ketma-ketlik to'g'rimi, muhim faktlar tanlanganmi, izoh mazmunan asoslanganmi? O'qituvchi sanalarni yodlashdan tashqari biografik axborotni tanlash va izohlash qobiliyatiga ham e'tibor qaratadi.

Bundan tashqari, Venn diagrammasini ham dars jarayonida qo'llash mumkin. Venn diagrammasi ikki qahramon, ikki vaziyat yoki ikki asar parchasining o'xshash va farqli tomonlarini aniqlashga xizmat qiladi. Ikki kesishuvchi doiraning chap qismiga birinchi obrazga xos belgilar, o'ng qismiga ikkinchi obrazga xos belgilar, kesishgan qismiga esa umumiy xususiyatlar yoziladi. Qiyoslash uchun bir xil mezonlardan foydalanish zarur: maqsad, xatti-harakat, muammoga munosabat, boshqa qahramonlar bilan aloqa va voqea yakunidagi holat. O'qituvchi o'quvchilarni shaxsiy taassurotni matn dalili bilan bog'lashga undaydi. Masalan, "ikkala qahramon ham topqir" degan fikr bildirilsa, o'quvchi har bir obrazning topqirligini ko'rsatuvchi vaziyatni aytishi kerak. Agar qiyoslash ikki asar emas, bitta asardagi ikki qahramon o'rtasida tashkil qilinsa, darslikda o'rganilgan matn doirasidan chiqilmaydi. Venn diagrammasi yakunida "Eng muhim farq nimada?" degan savolga ikki-uch gap bilan javob yozdirish umumlashtirish ko'nikmasini mustahkamlaydi.

Quyida turli grafik organayzerlardan foydalanishning maqsad va natijalarini keltirib o'tamiz:

Grafik organayzer	Asosiy maqsad	O'quvchining natijasi
Klaster	Avvalgi bilimni faollashtirish va tushunchalarni guruhlash	Kalit so'zlar xaritasi
Vaqt chizig'i	Biografik faktlarni izchil joylashtirish	Sanalar va qisqa izohlar

Qahramon xaritasi	Obrazni dalillar asosida tahlil qilish	Xususiyat, dalil va munosabat
Voqealar zanjiri	Syujet va sabab-oqibatni anglash	Ketma-ket voqealar sxemasi
Venn diagrammasi	O'xshashlik va farqlarni aniqlash	Qiyosiy xulosa
Baliq skeleti	Muammo, sabab va natijani tahlil qilish	Dalillangan xulosa
Konseptual xarita	Tushunchalar orasidagi aloqani ko'rsatish	Bog'lanishlar tizimi

XULOSA

Grafik organayzerlarning muhim afzalliklaridan biri — o'quvchi fikrini ko'rinadigan mahsulotga aylantirishidir. O'qituvchi o'quvchining qaysi fakti muhim deb bilganini, qaysi sababni ko'rsatganini, qaysi dalilga tayanganini tezroq ko'ra oladi. O'quvchi esa o'z fikrini qayta ko'rib chiqishi, sherigining qarashi bilan qiyoslashi va xatolarini tuzatishi mumkin. Bunday jarayon shakllantiruvchi baholashga mos keladi, chunki o'qituvchi yakuniy ball bilan cheklanmay, o'quvchiga aniq qayta aloqa beradi. Shu bilan birga, grafik organayzerlardan foydalanishning cheklovlari ham mavjud. Birinchidan, chizma to'ldirishga haddan tashqari ko'p vaqt sarflansa, badiiy matnni o'qish va muhokama qilish uchun vaqt kamayadi. Ikkinchidan, o'quvchilar mazmunni tushunmasdan kalit so'zlarni ko'chirishi mumkin. Uchinchidan, barcha o'quvchilar uchun bir xil ko'rgazmali shakl qulay bo'lavermaydi. Bu muammolarni kamaytirish uchun organayzerlar sodda, maqsadli va matnga bog'langan bo'lishi, o'qituvchi tayyor javobni bermasdan, yo'naltiruvchi savollar bilan ko'maklashishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Yo'ldoshev Q., Madayev O., Abdurazzoqov A. Adabiyot o'qitish metodikasi. – Toshkent: Respublika o'quv-metodik markazi, 1994.

2. Yo'ldoshev Q. Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1996.
3. Yo'ldosh Q., Yo'ldosh M. O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi. – Toshkent: Shafoat Nur Fayz, 2023.
4. M. Ochilov. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Aloqachi, 2018.
5. To'xtaboyev X. Sariq devni minib. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015.
6. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2017.